

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 418

Gospodarka przestrzenna

Aktualne aspekty polityki

społeczno-gospodarczej i przestrzennej

Contemporary Problems of Socio-economic
and Spatial Policy

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2016

Redakcja wydawnicza: Barbara Majewska
Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz
Korekta: Justyna Mroczkowska
Łamanie: Małgorzata Czupryńska
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronach internetowych
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2016

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-563-6

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
ul. Komandorska 118/120, 53-345 Wrocław
tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp.....	9
Krzysztof Balcerek, Robert Masztalski: Ocena ruchu inwestycyjnego na obszarach oddziaływania dużego miasta na przykładzie wydanych w gminie Długołęka pozwoleń na budowę i decyzji o warunkach zabudowy / Assessment of investment dynamics on the city's impact area on the example of building permits in gmina Długołęka and conditions of building development	11
Bartosz Bartosiewicz: Polityka rozwoju lokalnego w kurczących się małych miastach / Local development policy in shrinking small towns.....	22
Magdalena Belof: Wrocławski obszar metropolitalny jako laboratorium planowania w obszarach funkcjonalnych / Wrocław metropolitan area as a laboratory of planning for functional areas	32
Henryk Brandenburg, Katarzyna Ficek-Wojciuch, Marek Magdoń, Przemysław Sekuła: Interesariusze projektów publicznych – sukces projektu publicznego w ujęciu specjalistów od zarządzania projektami / Public projects' stakeholders – success of public project according to the project management specialists	41
Marcin Feltynowski: Unsustainable spatial planning – the example of communities of the central region / Niezrównoważone planowanie przestrzenne – przykład gmin regionu centralnego	52
Zbigniew Forycki: Metody pomiaru efektywności projektów innowacyjnych / Methods in assessment of the efficiency of innovative projects.....	61
Anna Golejewska, Dorota Czyżewska: Smart specialisation in the regions of eastern Poland – case study / Inteligentne specjalizacje w województwach Polski Wschodniej – studium przypadku	69
Eleonora Gonda-Soroczyńska: Klaster Polski Radon elementem innowacyjnej współpracy na rzecz rozwoju turystyki uzdrowiskowej w województwie dolnośląskim / Polish Cluster Radon as the element of innovative cooperation for the development of SPA tourism in Lower Silesia region	78
Ewa Gralik-Żmudzińska: Przekształcenie samodzielnego publicznego zespołu opieki zdrowotnej jako proces decyzyjny organów powiatu jeleniogórskiego / Conversion of a public, independent health care complex as a decision-making process of Jelenia Góra district's authorities.....	88
Arkadiusz Halama: Ocena wartości rekreacyjnej zbiornika „Wilkówka” / Assessment of the recreational value of water reservoir „Wilkówka”	99

Maria Heldak: Zasady nabywania gruntów pod drogi publiczne w Polsce / The principles of land acquisition for public roads in Poland.....	107
Marian Kachniarz, Kacper Siwek: Wydajność pracy w samorządzie terytorialnym / Labour productivity in local government.....	117
Wojciech Kisiała: Zmiany nierówności poziomu rozwoju gospodarczego powiatów w Polsce – konwergencja czy dywergencja? / Changes in the level of economic inequalities across povi- at units in Poland – convergence or divergence?.....	127
Dariusz Klimek: Wpływ imigracji zarobkowej na rozwój gospodarczy kraju i regionów / Effect of labor migration on economic development of the country and the regions.....	136
Lidia Kłos: Rzeczowo-ekologiczne efekty realizacji Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych / Material and ecological aspects of the implementation of the National Program of the Municipal Wastewater Treatment.....	145
Janusz Kot, Ewa Kraska: Władze lokalne i regionalne jako animator tworzenia, funkcjonowania i rozwoju klastrów (na przykładzie województwa świętokrzyskiego) / Local and regional authorities as facilitators for the formation, operation and development of clusters (with examples from the Świętokrzyskie Province).....	156
Krzysztof Krzyżak: Dysfunkcje w wykonywaniu usług publicznych – przykład budowy i eksploatacji oświetlenia miejsc publicznych / Dysfunctions in the performance of public services – example of building and exploitation of the lighting of public areas.....	167
Alina Kulczyk-Dynowska: Przestrzenne i finansowe aspekty funkcjonowania obszaru chronionego – przykład Kampinoskiego Parku Narodowego / Spatial and financial aspects of the activity of protected area on the example of Kampinos National Park.....	179
Alina Kulczyk-Dynowska: Przestrzenne i finansowe aspekty funkcjonowania obszaru chronionego – przykład Wolińskiego Parku Narodowego / Spatial and financial aspects of the activity of protected area on the example of Wolin National Park.....	188
Zbigniew Kuriata: Zarządzanie krajobrazem kulturowym Polanowic, gmina Byczyna – wizja mieszkańców wsi / Cultural landscape management in Polanowice, Byczyna municipality – vision of village residents.....	198
Tadeusz Lasota, Leszek Stanek: Analiza rynku nieruchomości powiatu wrocławskiego na tle studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin / Analysis of the real estate market of the poviaw Wrocław on the background of studies of conditions and directions of spatial development of municipalities.....	209
Grażyna Leśniewska: Przemoc ekonomiczna wobec kobiet – przeźroczysty problem / Economic violence against women – the transparent problem..	219

Jerzy Ładysz, Magdalena Mayer: Czynniki i przejawy suburbanizacji post-industrialnej w miastach średnich województwa dolnośląskiego na przykładzie Bolesławca i Jeleniej Góry / Factors and consequences of post-industrial suburbanization in towns of Lower Silesia on the example of Bolesławiec and Jelenia Góra.....	226
Urszula Markowska-Przybyła: Determinanty kapitału społecznego w kontekście możliwości oddziaływania władz publicznych / Determinants of social capital in the context of the ability to influence by the public authorities.....	240
Piotr Paczowski: Dialog obywatelski kreatorem rozwoju lokalnego / Civil dialogue as a creator of local development	252
Sławomir Palicki, Paulina Stachowska: Estetyzacja artystyczna w procesach rewitalizacji miast / Artistic aesthetization in urban revitalization processes	264
Zbigniew Piepiora: Przeciwdziałanie skutkom powodzi i susz w województwie lubelskim / The counteraction of floods' and droughts' effects in Lublin voivodeship.....	274
Katarzyna Przybyła: Wpływ Kamiennogórskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej Małej Przedsiębiorczości na rozwój Jeleniej Góry i powiatu jeleniogórskiego / The impact of the Kamienna Góra Small Enterprise Special Economic Zone on the development of Jelenia Góra and the Jelenia Góra powiat	285
Beata Rosicka: Funkcja turystyczna sudeckich obiektów podziemnych z czasów II wojny światowej / Tourist function of the underground facilities from the word war II in the Sudetes	294
Kacper Siwek: Aglomeracja wałbrzyska w świetle teorii sieci – wybrane zagadnienia / The Wałbrzych agglomeration in the light of network theory – selected issues.....	302
Anna Skorwider-Namiołko, Jarosław Skorwider-Namiołko: Poziom rozwoju gospodarki odpadami na obszarach atrakcyjnych turystycznie / The level of waste management development in the touristic areas.....	311
Beata Skubiak, Barbara Kryk: Tworzenie potencjału rozwojowego obszarów problemowych na przykładzie województwa zachodniopomorskiego / Creation of the development potential of problem areas on the example of West Pomeranian voivodeship.....	318
Olimpia Stanaszek: Zagospodarowanie przestrzenne terenów o wysokiej wartości kulturowej – na przykładzie translokacji zabudowy łużyckiej Zagrody Kołodzieja / Land management on the areas of high cultural value – on the example of translocation of Lausitz building “Kołodziej Hut”	329
Marta Szaja: Wpływ wybranych aspektów przestrzennych na rozwój społeczno-gospodarczy samorządów gminnych – na przykładzie gmin nadmorskich województwa zachodniopomorskiego / The influence of chosen spa-	

tial aspects on socio-economic development of local self-governments – the example of maritime communes of the West Pomeranian voivodeship)	340
Beata Warczewska: Przekształcenia struktury funkcjonalno-przestrzennej miejscowości zlokalizowanych w granicach parku krajobrazowego / Transformation of the functional and spatial structure of villages located in the borders of landscape park	350
Beata Wieteska-Rosiak: Kierunki rozwoju transportu zrównoważonego w miastach w kontekście zmian klimatu / Directions of sustainable transportation development in the context of climate change	362

Wprowadzenie

Artykuły zamieszczone w niniejszym, piętnastym zeszycie „Gospodarki Przestrzennej”, przygotowanym w Katedrze Gospodarki Przestrzennej Wydziału Ekonomii, Zarządzania i Turystyki Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, poświęcone są wybranym problemom planowania i zagospodarowania przestrzennego. Wszystkie publikowane teksty odzwierciedlają aktualne problemy badawcze Autorów z rozmaitych dziedzin gospodarki przestrzennej. W zeszycie zaprezentowano wyniki badań naukowych dotyczących takich obszarów gospodarki przestrzennej, jak: kurczące się małe miasta, obszary metropolitalne, efektywność projektów innowacyjnych, turystyka uzdrowskowa, wartość rekreacyjna zbiorników wodnych, wydajność pracy w samorządzie terytorialnym, klastry, potencjał rozwojowy obszarów problemowych, zarządzanie krajobrazem kulturowym na obszarach wiejskich, czynniki i przejawy suburbanizacji postindustrialnej, inwestycje na obszarach oddziaływania dużych miast, funkcja turystyczna obiektów podziemnych, transport zrównoważony w miastach i inne. Treści zawarte w artykułach stanowią osobiste poglądy Autorów na przedstawione w nich problemy. Każdy artykuł podlegał recenzowaniu przez dwóch recenzentów z wiodących ośrodków naukowych w kraju.

Wyrażamy przekonanie, że publikacja ta będzie stanowiła istotny wkład w rozwój gospodarki przestrzennej jako interdyscyplinarnej dziedziny wiedzy, będzie także inspiracją do dalszych badań i analiz porównawczych. Większość artykułów, oprócz wartości czysto naukowej, ma także walor aplikacyjny. Pozwala to z optymizmem spoglądać w przyszłość tej szybko rozwijającej się dziedziny naukowej, jaką jest gospodarka przestrzenna.

W imieniu Komitetu Redakcyjnego

Jacek Potocki, Jerzy Ładysz

Sławomir Palicki

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu
e-mail: s.palicki@ue.poznan.pl

Paulina Stachowska

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

ESTETYZACJA ARTYSTYCZNA W PROCESACH REWITALIZACJI MIAST

ARTISTIC AESTHETIZATION IN URBAN REVITALIZATION PROCESSES

DOI: 10.15611/pn.2016.418.26

JEL Classification: P25, R19, R23, R58, Z19

Streszczenie: W latach 90. XX wieku dostrzeżono znaczenie czynnika kulturowego w rewitalizacji, kreującego nową tożsamość miejsca i budującego jego wizerunek. Powszechnie stało się zjawisko „upiększania” miast, które polega na inwestowaniu w tkanę architektoniczną, elementy małej architektury, zieleni publicznej czy sztukę publiczną, a artyści stali się grupą, która w procesach rewitalizacji uszlachetnia przestrzeń. Celem artykułu była analiza i ocena wpływu podejmowania działań artystycznych podczas realizacji procesów rewitalizacji na przykładzie poznańskiej dzielnicy Jeżyce. Autorzy przeanalizowali elementy estetyzacji artystycznej na wskazanym obszarze oraz – przy użyciu techniki kwestionariusza ankietowego – zbadali postrzeganie społeczne skutków zastosowania tejże estetyzacji w kontekście procesów rewitalizacji Jeżyc. Podstawowy wniosek płynący z podjętych analiz to potwierdzenie możliwości skutecznego wspierania społeczno-ekonomicznych przemian miejskich w drodze działań artystycznych.

Słowa kluczowe: miasto, rewitalizacja, estetyzacja artystyczna, Poznań, Jeżyce.

Summary: In the 90's of the twentieth century there was recognized the importance of the cultural factor in the revitalization as a way of creating a new identity of the place and building the image of the city. “Beautifying” cities became a widespread phenomenon, which means investing in the fabric of architectural, landscaping elements, green public or public art and artists became a group that ennobles space. The aim of the paper was to analyze and evaluate the impact of taking artistic activities during the implementation process of revitalization on the example of Poznań city district called Jeżyce. The authors analyzed the elements of artistic aesthetization in the prescribed area and also – using a technique of questionnaire – examined the social perception of aesthetisation impact in the context of the revitalization processes in Jeżyce. The basic conclusion from the analysis is confirmation of the possibility of effective support for socio-economic transformation through urban artistic activities.

Keywords: city, revitalization, artistic aesthetization, Poznań, Jeżyce.

1. Wstęp

Praca nad upiększaniem przestrzeni publicznej jest integralną częścią działań rewitalizacyjnych, które skupiają się na zmianie funkcji fragmentu miasta poprzez poprawę sytuacji gospodarczej, społecznej i regenerację zniszczonych obszarów. Elementy estetyzacji artystycznej powinny uczynić te zdegradowane okolice ładniejszymi, przyciągającymi uwagę, przez co w efekcie staną się one interesujące dla dotychczasowych i potencjalnych mieszkańców, a w dalszej perspektywie – dla inwestorów, przedsiębiorców. Estetyzacja artystyczna może być jednym z nośników przemian katalizujących procesy naprawcze, dynamizujących je poprzez przebudowę warstwy wizualno-wizerunkowej. W artykule podniesiono tę istotną kwestię jako jedną z możliwości świadomego podwyższania skuteczności współczesnych programów rewitalizacji miast.

Głównym celem artykułu była analiza i ocena wpływu podejmowania działań artystycznych podczas realizacji procesów rewitalizacji na przykładzie poznańskiej dzielnicy Jeżyce. Autorzy przeanalizowali elementy estetyzacji artystycznej na wskazanym obszarze oraz – przy użyciu techniki kwestionariusza ankietowego – zbadali postrzeganie społeczne skutków zastosowania tejże estetyzacji w kontekście procesów rewitalizacji Jeżyc. Wśród celów szczegółowych należy także wskazać uporządkowanie wiedzy na temat dostępnych form estetyzacji artystycznej obszarów miejskich oraz analizę dobrych praktyk w przedmiotowym zakresie w miastach Polski i świata, co było możliwe dzięki studiom literaturowym oraz badaniom innych źródeł.

2. Estetyzacja artystyczna w miastach: koncepcje, wzorce, formy

W miastach zwykle można odnaleźć takie obszary, które wyróżniając się na tle innych bogactwem wartości architektonicznych, społecznych i kulturowych, są przedmiotem szczególnego zainteresowania władz, mieszkańców oraz przyjezdnych. Przestrzeń publiczna „przez sposób urządzenia oraz lokalizację w strukturze urbanistycznej jest przeznaczona na potrzeby realizacji bezpośrednich kontaktów pomiędzy uczestnikami życia społecznego oraz inne potrzeby społeczne korzystających z niego zbiorowości” [Lorens 2010]. Prace rewitalizacyjne podnoszą jakość przestrzeni publicznej, a główne cele takich działań zapisane są w strategiach rozwojowych, programach lokalnych, w studiach uwarunkowań i kierunków rozwoju przestrzennego. Istotnym czynnikiem, którego znaczenie nasila się od lat 90. XX w., jest uwzględnianie rewitalizacji w programach dziedzictwa kulturowego, będącego podstawowym nośnikiem zachowującym formę miejsca. Powstają przestrzenie narycyjne, które interpretują i reprezentują dziedzictwo historyczne [Stangel 2008].

Estetyzacja przestrzeni publicznej jest przejawem działań rewitalizacyjnych. Według W. Welscha aktualnie można zauważyć zjawisko estetyzacji globalnej, którą tłumaczy się jako „działanie na powierzchni rzeczy i [która] oznacza powszechne wyposażenie rzeczywistości w elementy estetyczne” [Zawadzka 2007]. Inwestuje się w „upiększanie” miast – tkanki architektonicznej, elementy małej architektury miejskiej, zieleni publicznej oraz podejmuje się różne zabiegi czyniące przedmioty użytku codziennego funkcjonalnymi, ale również wartościowymi pod względem estetycznym.

Piękno, ład to oczekiwane i pożądane cechy przestrzeni miejskiej. Wartości tych poszukuje m.in. architektura, mała architektura, sztuka publiczna czy iluminacje świetlne. „Mówi się, że piękno jest w oku patrzącego; reprezentuje ono estetyczne i ekspresyjne strumienie każdego subiektywnego ja. To niekoniecznie znaczy, że piękno jest tylko subiektywne lub idiosynkratyczne, lecz jedynie tyle, że jest osądem dokonywanym przez każdy podmiot. Piękno (częściowo) jest w »ja« patrzącego” [Porębska 2010].

Wzorcowym przykładem procesu rewitalizacji i estetyzacji, w której siłą napędową była sztuka i kultura, jest miasto Gateshead w północno-wschodniej Anglii. Dawne centrum przemysłowe, zlokalizowane nad rzeką Thyne, sformułowało swoją strategię rozwojową w 1980 roku, wdrażając w życie projekt Art in Public Places Programme. Współpracował przy nim sektor publiczny, prywatny oraz artyści, którzy byli autorami serii rzeźb umieszczanych w otwartej przestrzeni, nawiązujących do dawnego, przemysłowego charakteru miasta. Po zorganizowaniu wielu spotkań integracyjnych, edukacyjnych i osiągnięciu dużych sukcesów w latach 90. XX w. powstały obiekty użyteczności publicznej promujące sztukę i kulturę. Cennymi przejawami estetyzacji artystycznej w Gateshead są: rzeźba „Angel of the North”, most pieszo-rowerowy Millennium Bridge, obiekty Baltic Art Gallery oraz Sage Centre for Music and Performing Arts. Dzieła znanych artystów i architektów przyciągnęły inwestycje biznesowe, mieszkaniowe oraz przyczyniły się do osiedlania się w mieście bogatszych przedstawicieli klasy średniej [Olszewski 2010].

Kolejne znane przykłady, w których następował proces zamiany zdegradowanych, często przemysłowych części miasta na obszary aktywne kulturowo, to: galeria Lowry’ego w Manchesterze, Rooseum w Malmö, Centrum Sztuki Współczesnej „Le Magasin” w Grenoble, Centro Andaluz de Arte Contemporaneo w Sewilli, Muzeum für Gegenwart w Berlinie, Muzeum Küppersmühle w Duisburgu, Muzeum Powstania Warszawskiego czy kompleks Albert Dock w Liverpoolu [Juśkowiak 2015].

Przestrzeń publiczna dla artysty spełnia często funkcję galerii, w której odwiedzający mają szansę poznać różne formy sztuki publicznej. Na „wystawie” eksponatami są nie tylko budynki, lecz również murale, rzeźby czy instalacje artystyczne [Bryła 2015]. Z perspektywy wieków można zauważyć, jak kierunek sztuki rzeźbiarskiej przekształcał się z podporządkowanego formom architektonicznym w instalacje, „interwencje” w przestrzeni miejskiej czy dzieła *site-specific*, łączone z elementami krajobrazu, mające podłoże *land-artowe*. Monumentalne rzeźby z lat 60.

i 70. XX w. stały się konkurencją pod względem skali dla architektury oraz refleksją artystów. Sztuka publiczna powoduje zacieranie się granic między tkanką architektoniczną a artystycznymi działaniami w przestrzeni [Bizior-Dombrowska 2013].

Street art to powszechne rozwiązanie stosowane w procesach estetyzacji. Często stanowi odbicie dla aspektu polityki, rynku, mediów i prawa – oddaje obraz współczesności i jej złożoność. Sztuka ulicy jest „językiem miasta”, jednym ze sposobów wyrażania ekspresji i komunikatem od artysty, który przeważnie ukazywany jest w sposób nielegalny i buntowniczy, jako sprzeciwiający się aktualnej sytuacji [Duchowski, Sekuła (red.) 2011]. *Street art* to szerokie pojęcie, które jest bogate w formy przekazu, wykorzystywane narzędzia, przesłania czy ideologie [Bailey, Miles, Stark 2004; Harvey 2006; Cardno 2007; Marschall 2008; Borghini i in. 2010]. Artyści mają szansę ukazać swą twórczość w postaci graffiti, murali, szablonów, tagów lub tzw. vlepki. Rozkwit graffiti przypada na przełom lat 60. i 70. XX w. Od tamtej pory graffiti stało się trwałym elementem miast, tłem kreującym atmosferę miejską [Droney 2010; McAuliffe 2010; Riggle 2010; Henke 2015].

Przestrzeń publiczna łączy się w sposób nierozzerwalny ze street artem. Miasto jest płótnem, a jego kreacja ma pewną gwarancję bycia zauważalną dla mieszkańców i skłaniającą do refleksji. Najbardziej wyrazista i efektowna jest wielkoformatowa grafika – mural. Wykorzystywanym obszarem są ściany szczytowe budynków i kamienic, niezagospodarowane powierzchnie lub gładkie mury. Powstają za zgodą władz miejskich lub w sposób nielegalny na niedostępnych ścianach kamienic. Murale stały się istotnym elementem w projektach rewitalizacyjnych oraz szansą na ożywienie szarych fragmentów miast. Innowacyjność autorów jest zaskakująca – we wrześniu 2015 roku, dzięki akcji „Centrum Warte Poznania”, przy finansowym wsparciu miasta, powstał trójwymiarowy mural, który zdobi szczytową, mało estetyczną ścianę jednej z kamienic w poznańskiej dzielnicy Śródmieście [TVN24]. Murale, będąc integralną częścią budynku, mogą odgrywać, przez kompozycje tematyczne, abstrakcyjne czy komiksowe, rolę dekoracyjną o dużej wartości artystycznej lub reklamową [Fundacja Andrzeja Wróblewskiego 2012]. Do najbardziej znanych polskich grup artystycznych, których murale znajdują się w wielu europejskich krajach, zalicza się Grupę Twożywo. Grupa ta tworzy graficzne kompozycje z ukrytym przesłaniem i Etam Cru, stosującą szczegółową technikę z lekkim i kreatywnym rysunkiem [Twożywo 2015].

Na kreację i estetyzację przestrzeni miejskiej wpływa również sztuka użytkowa. Występuje w postaci małej architektury, jest niezbędna, wielofunkcyjna i podnosi jakość miejsc publicznych. Obecnie, dbając o miejski design, odchodzi się od tradycyjnych, katalogowych mebli miejskich na rzecz bardziej wyrazistych i niecodziennych. Dobrze zaprojektowane ławki, kosze na śmieci, słupki rowerowe, donice, tablice informacyjne powinny służyć użytkownikom, gwarantując im bezpieczeństwo oraz komfort, a także wyrażać tożsamość miejsca. Ciekawymi przykładami są elementy powszechnego użytku, np. siedziska: o nowoczesnym wyglądzie na Hradczanach w Pradze, proste betonowe z gumowym nakryciem, stojące przed Tate

Modern w Londynie, zakręcone ławki projektu duńskiego architekta Jeppego Heima czy „kamienie” w Tel Awiwie [Stefanowski 2008].

Sztuka współczesna w kreowaniu miejskiej przestrzeni wykorzystuje też formę instalacji artystycznej, która jest sposobem wypowiedzi wykraczającej poza ramy rzeźby czy małej architektury. Ma ona za zadanie budzić u odbiorcy chęć zatrzymania się, refleksji i poczucia interakcji z twórcą i dziełem [Kadłuczka 2010].

3. Estetyzacja artystyczna w procesach rewitalizacji Poznania: ocena zjawiska przez użytkowników przestrzeni dzielnicy Jeżyce

W 2005 r., krótko po przystąpieniu Polski do UE, została podjęta próba odnowy zdegradowanych części Poznania; wdrożono Miejski Program Rewitalizacji, uznawany za Lokalny Program Rewitalizacji. W pierwszej części prace objęły dzielnicę Śródka [Każmierczak i in. 2011], w kolejnych dwóch edycjach obszar powiększono o Ostrów Tumski, Chwaliszewo oraz Jeżyce i Łazarz.

Mieszkańcy Jeżyc muszą zmagać się z problemami społecznymi, takimi jak: ubóstwo, bezrobocie i przestępczość, a także z niskim standardem mieszkaniowym, trudnościami w płaceniu czynszu oraz niewielkim udziałem terenów rekreacyjnych i zielonych. Trzecia edycja Miejskiego Programu Rewitalizacji dla Poznania wyróżniła jako główne cele działania m.in.: wzmocnienie identyfikacji mieszkańców z miejscem zamieszkania, dbałość o wysoką jakość przestrzeni miejskiej, stopniową estetyzację i wzbogacanie oferty kulturalnej.

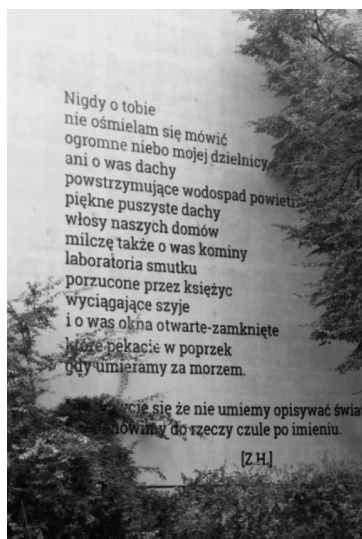

Fot. 1. Murale na poznańskich Jeżycach

Źródło: ze zbiorów własnych autorów.

Akcja wdrażana od 2010 r. przez Stowarzyszenie No Woman No Art wraz z Urzędem Miasta – „Odmień swoje podwórko” miała za zadanie zintegrować mieszkańców m.in. ulicy Staszica na poznańskich Jeżycach we wspólnej pracy nad tworzeniem murali i artystyczną estetyzacją mikrownętrz – podwórek. Rewitalizacja była skoncentrowana na celach społecznych, co miało wywołać skutek wzmocnienia tożsamości lokalnej mieszkańców. W 2013 r. zorganizowano Festiwal Outer Spaces, który połączył kulturę urban-artu z działalnością rewitalizacyjną w aspekcie społecznym i estetycznym, wprowadzając w przestrzeń Jeżyc cztery murale. Grafikę wkomponowano w szczytowe ściany kamienic, pozbawione okien i detali (fot. 1).

W tym samym czasie obserwowano renesans ulicy Kościelnej. Punktem zwrotnym stało się zlokalizowanie Wytwórni Lodów Tradycyjnych, przyciągającej falę nowych użytkowników, a w 2013 r. Wytwórnia zdobyła pierwszą nagrodę za najbardziej estetyczny i wzorcowy szyld, który w sposób harmonijny wkomponowuje się w przestrzeń. Meblując okoliczny teren zielony ciekawymi formami małej architektury i zapraszając tym samym do użytkowania nie tylko mieszkańców Jeżyc, ale i całego Poznania, przyczyniono się do rozwoju gospodarczego. W ciągu kolejnych dwóch lat powstały następne punkty gastronomiczne, a miejsce stało się atrakcyjne dla nowych inwestorów i artystów.

Fot. 2. Mural literacki na Jeżycach

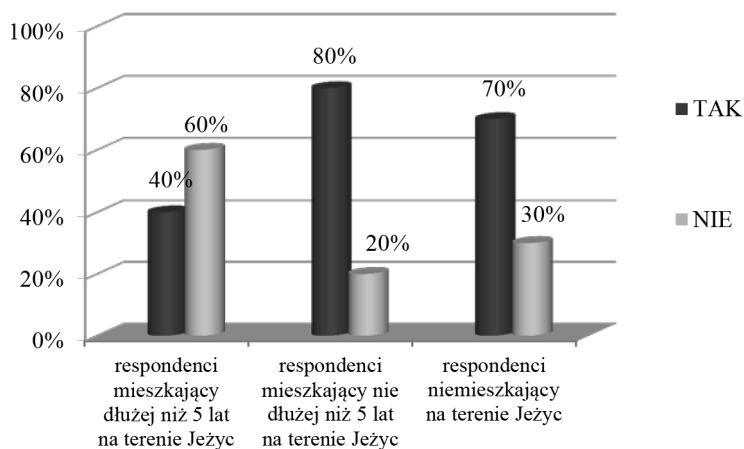
Źródło: ze zbiorów własnych autorów.

W 2015 roku wyeksponowano interesujący mural literacki, ukazujący wiersz Zbigniewa Herberta *Nigdy o tobie*, pozwalający uciec na chwilę przechodniowi w świat poezji (fot. 2). Na ulicy Słowackiego, w dawnym Domu Tramwajarza,

otwarto natomiast centrum kultury Amarant, które licznymi warsztatami i artystycznymi wydarzeniami ożywia Jeżyce.

W okresie letnim 2015 r. przeprowadzono badania ankietowe na obszarze Jeżyc, które miały na celu określić stosunek mieszkańców dzielnicy i osób przyjezdnych wobec realizowanych zmian rewitalizacyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem ich artystycznego kierunku. Badaniu poddano 199 osób, spośród których 55% zamieszkiwało Jeżyce dłużej niż 5 lat, 40% mieszkało tam nie dłużej niż 5 lat, a 5% nie było mieszkańcami analizowanego obszaru. 40% ankietowanych przeprowadziło się na Jeżyce stosunkowo niedawno, aż 80% z nich dostrzegło zmiany wywołane działaniami rewitalizacyjnymi w ich dzielnicy (rys. 1). Z wywiadów z tą grupą respondentów wynika, że wysoka ocena wartości i potencjału obszaru była jednym z najważniejszych powodów przeprowadzki na Jeżyce. Jednocześnie postrzegają oni artystyczne działania towarzyszące rewitalizacji jako czynnik dodatni. 55% respondentów, najczęściej rdzennych mieszkańców dzielnicy, reaguje zwykle odmiennie; aż 60% badanych w tej grupie nie dostrzegło rezultatów Miejskiego Programu Rewitalizacyjnego, a akcenty artystyczne uznało za mało istotne w obliczu szerzących się na Jeżycach problemów społecznych.

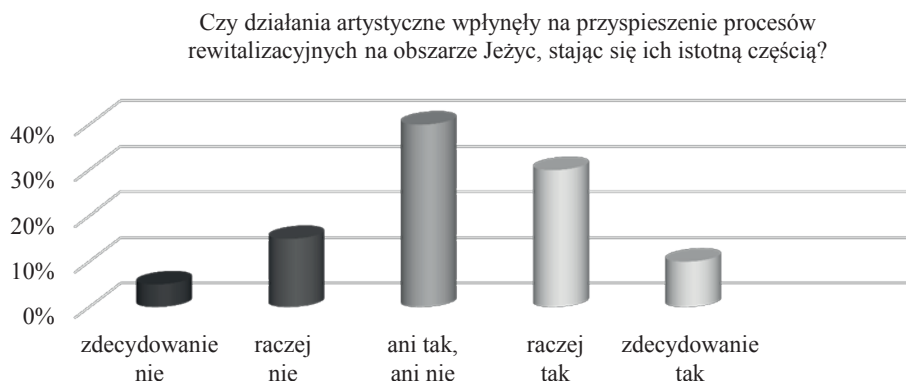
Czy respondent dostrzegł zmiany zachodzące w ostatnich 5 latach dzięki realizacji Miejskiego Programu Rewitalizacyjnego na terenie Jeżyc?

Rys. 1. Percepcja zmian związanych z rewitalizacją poznańskich Jeżyc

Źródło: opracowanie własne.

Przeanalizowano bardziej precyzyjnie ocenę społeczną wpływu estetyzacji artystycznej na skuteczność i tempo rewitalizacji Jeżyc (rys. 2). Aż 40% zbadanych osób wykazało neutralny stosunek do tej kwestii. Znamienne jednak, że dwukrotnie częściej padały odpowiedzi potwierdzające pozytywny wpływ działań artystycznych na

Rys. 2. Wpływ działań artystycznych na przyspieszenie rewitalizacji poznańskich Jeżyc

Źródło: opracowanie własne.

rewitalizację Jeżyc (40% respondentów) aniżeli taki wpływ negujące (20% ankietowanych). Wskazywano na wyróżniającą się ulicę Kościelną, którą traktowano jako pionierski, dobry przykład zmian, co daje nadzieję na dalsze przekształcenia Jeżyc. Doświadczenia poznańskiej dzielnicy sugerują, że działalność artystyczna i estetyzacja przestrzeni publicznej mogą nie tylko uczynić okolicę bardziej przyjazną, ładną i ciekawą, ale także odegrać rolę bodźca rozwojowego dla sfery społecznej i gospodarczej.

4. Zakończenie

Estetyzacja artystyczna ma szansę stać się nośnikiem dostrzegalnych przemian w procesach rewitalizacji miast. W świetle przeprowadzonych studiów literaturowych można stwierdzić, że włączenie elementów i form artystycznych do programów odnowy miejskiej na świecie podnosi ich skuteczność, nadaje walory wizerunkowe i wizualne, wzmacnia rozpoznawalność zmian przestrzennych i je potwierdza, pozytywnie weryfikuje (a nawet dostarcza widocznych dowodów). Aura akceptacji czynności estetyzacji otoczenia w pierwszej kolejności dotyczy lokalnych społeczności, które, o ile są wcześniej zaangażowane w planowanie działań, naturalnie stają się beneficjentami naprawy i upiększania przestrzeni publicznej. Dalej – takie przemiany trafiają do świadomości szerszej publiczności, przyjezdnych, gości, turystów, a wreszcie również do przedsiębiorców, którzy są pożądanym ogniwem w procesie rewitalizacji. Skuteczne formy artystyczne są zatem w stanie wzmacniać nie tylko przemiany wizualne, ale także społeczne i gospodarcze w ramach odnowy miejskiej.

Obserwacje zachowań mieszkańców poznańskiej dzielnicy Jeżyc oraz badania ankietowe zrealizowane wśród nich i osób odwiedzających tę dzielnicę potwierdzają znaczne zainteresowanie przedsięwzięciami artystycznymi podczas rewitalizacji.

Znamienne, że wysoka waloryzacja otoczenia po przemianach jest typowa dla grupy osób, które przeprowadziły się na Jeźyce w okresie po rozpoczęciu aktywnych działań rewitalizacyjnych. Sugeruje to współzależność pomiędzy decyzjami lokalizacyjnymi mieszkańców Poznania i zmianą wizerunku analizowanej dzielnicy. Wydaje się, że trudniej usatysfakcjonować długoletnich mieszkańców Jeżyc, którym nadal często okolica kojarzy się z nagromadzeniem problemów społecznych. Mimo to w rozmowach podkreślają oni swoją świadomość przemian estetycznych otoczenia, choć nie nadają im pierwszorzędno znaczenia, wskazując na inne, ich zdaniem, palące potrzeby dzielnicy. Prawdopodobnie wzrost natężenia występowania nietuzinkowych form artystycznych na Jeżycach mógłby wywołać jeszcze cieplejsze reakcje ze strony otoczenia społeczno-biznesowego. Na takie efekty wskazują głównie doświadczenia miast w państwach zachodnich, niemniej podobne symptomy zaczynają się pojawiać w obszarze rewitalizowanej już od 10 lat poznańskiej dzielnicy Śródką.

Literatura

- Bailey C., Miles S., Stark P., 2004, *Culture-led urban regeneration and the revitalisation of identities in Newcastle, Gateshead and the North East of England*, International Journal of Cultural Policy, vol. 10, no. 1, s. 47-65.
- Bizior-Dombrowska M., 2013, *Gry sztuki z architekturą*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.
- Borghini S., Visconti L.M., Anderson L., Sherry J.F. Jr., 2010, *Symbiotic postures of commercial advertising and street art. rhetoric for creativity*, Journal of Advertising, vol. 39, no. 3, s. 113-126.
- Bryła, http://www.bryla.pl/bryla/1,85298,7053057,Sztuka_w_wielkim_miescie.html (15.01.2015).
- Cardno C.A., 2007, *Environmentalism meets art at 55 Baker Street*, Civil Engineering News, July 2007, s. 12-14.
- Droney D., 2010, *The business of "Getting Up": Street art and marketing in Los Angeles*, Visual Anthropology, vol. 23, s. 98-114.
- Duchowski M., Sekuła E.A. (red.), 2011, *Street art. Między wolnością a anarchią*, Wydawnictwo Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie, Warszawa.
- Fundacja Andrzeja Wróblewskiego, 2012, *Scenariusz 3: Sztuka społeczna*, http://fwpn.org.pl/assets/nocwgalerii/WOK/PDF-AW_SCENARIUSZE_3.pdf (15.07.2014).
- Harvey A.D., 2006, *Wall Art in England*, Critical Quarterly, vol. 48, no. 1, s. 68-79.
- Henke L., 2015, *Kill your darlings: The auto-iconoclasm of blu's iconic murals in Berlin*, Ephemera – Theory and Politics in Organization, vol. 15, no. 1, s. 291-295.
- Juškowiak P., 2015, *Gentryfikacja jako gentryfikacja. Artystyczny sposób produkcji i restrukturyzacji miast*, <http://www.praktykateoretyczna.pl/piotr-juskowiak-gentryfikacja-jako-gentryfikacja-artystyczny-sposob-produkcji-i-restrukturyzacja-miast/> (10.03.2015).
- Kadłuczka K., 2010, *Instalacja artystyczna w przestrzeni publicznej*, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, Czasopismo Techniczne nr 5, https://suw.biblos.pk.edu.pl/resources/i2/i4/i6/i3/r2463/KadluczkaK_InstalacjaArtystyczna.pdf (12.09.2015).
- Każmierczak B. i in., 2011, *Oceny rewitalizacji. Studium zmian na poznańskiej Śródcie*, Wydawnictwo Wydziału Nauk Społecznych UAM, Poznań.
- Lorens P., 2010, *Definiowanie współczesnej przestrzeni publicznej*, [w:] Lorens P., Martyniuk-Pęczek J. (red.), *Problemy kształtowania przestrzeni publicznych*, Wyd. Urbanista, Gdańsk, s. 6-10.

- Marschall S., 2008, *Transforming symbolic identity: Wall art. and the South African city*, African Arts, vol. 41, no. 2, s. 12-23.
- McAuliffe C., 2010, *Graffiti or street art? Negotiating the moral geographies of the creative city*, Journal of Urban Affairs, vol. 34, no. 2, s. 189-206.
- Olszewski P., 2010, *Przekształcenia przestrzeni publicznych a proces gentryfikacji*, [w:] Lorens P., Martyniuk-Pęczek J. (red.), *Problemy kształtowania przestrzeni publicznych*, Wydawnictwo Urbanista, Gdańsk, s. 93-97.
- Porębska M., 2010, *O potrzebie piękna w przestrzeni publicznej miasta*, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, Czasopismo Techniczne, nr 6, s. 156-158.
- Riggle N.A., 2010, *Street Art: The transfiguration of the commonplaces*, The Journal of Aesthetics and Art Criticism, vol. 68, no. 3, s. 243-257.
- Stangel M., 2008, *Odnowa miast w społeczeństwie informacyjnym – technologie informacyjne i komunikacyjne w procesach rewitalizacji*, Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice.
- Stefanowski M., 2008, *Tożsamość miejsca*, [w:] Goźlińska K. (red.), *Biblioteka wizerunku miasta*, cz. 3: *Meble miejskie*, AMS S.A., Warszawa, s. 36-39.
- TVN24, <http://www.tvn24.pl/poznan,43/trojwymiarowy-mural-powstal-w-poznaniu,579031.html> (21.09.2015).
- Twożywo, <http://www.twozywo.art.pl/twzw.php?m> (11.06.2015).
- Zawadzka M., 2007, *Znów piękne miasto? O potrzebie badań architektonicznych w przestrzeniach publicznych miasta*, http://suw.biblos.pk.edu.pl/resources/i3/i6/i4/r364/ZawadzkaM_ZnowPiekne.pdf (15.05.2015).